

Nowe stanowisko *Polemonium coeruleum* L. (Polemoniaceae) na Pojezierzu Kaszubskim

A new locality of *Polemonium coeruleum* L. (Polemoniaceae) in the Pojezierze Kaszubskie region

Piotr Tukałło*, Sebastian Nowakowski,

P. Tukałło, S. Nowakowski, Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Gdański, Al. Legionów 9, 80-441 Gdańsk, e-mail: *piotr@tukallo.info (do korespondencji), sebastian.nowakowski@op.pl*

ABSTRACT: A new locality of *Polemonium coeruleum* L. was found during the field investigation carried out in July 2009, in the area of Kczewo, within the wet meadows complex. Population, consisting of several dozen flowering and fruiting specimens, forms two aggregations in the central and south part of the complex. The new locality is partially endangered by an intensive drainage.

KEY WORDS: *Polemonium coeruleum*, new locality the Pojezierze Kaszubskie region

Polemonium coeruleum L. jest gatunkiem eurosyberyjskim, z optimum występowania na obszarze środkowo-wschodniej i północnej Europy. Współcześnie występuje również we wschodniej części Ameryki Północnej jako zdziczały z uprawy (Rutkowski 2001). We florze Polski wielosił uznawany jest za relikw glacialny. Jego stanowiska skupiają się głównie w północnej i środkowo-wschodniej części kraju, zaś w polskiej części Karpat i na pozostałej części niżu jest bardzo rzadki (Zajac, Zajac 2001).

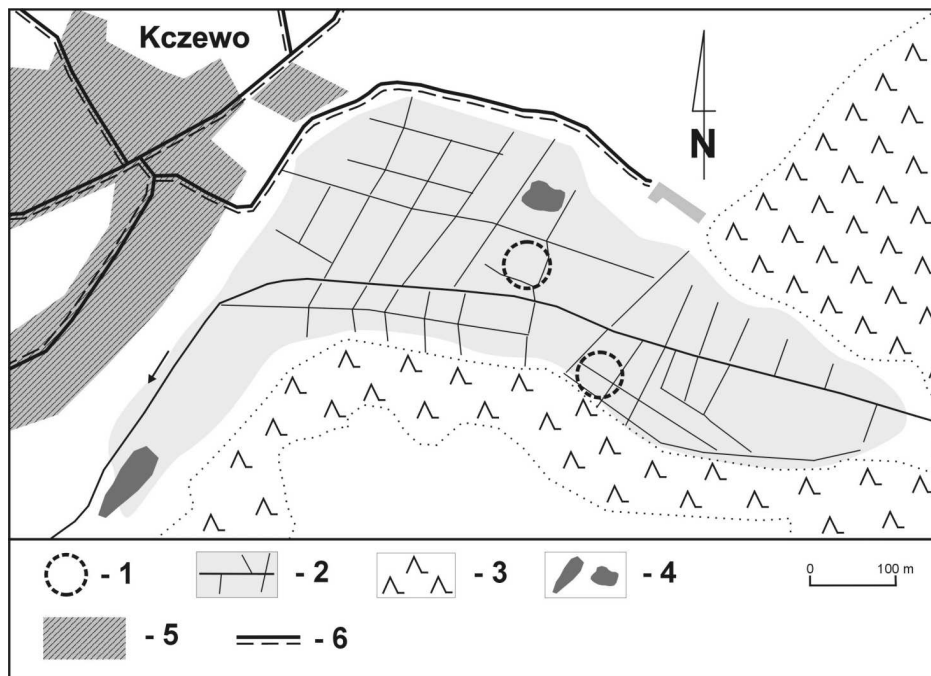
Gatunek ten jest hemikryptofitem, związanym z siedliskami świetlistymi do półcienistych, zawsze bardzo wilgotnymi. Występuje na mokrych łąkach, torfowiskach niskich, brzegach wód, skrajach zarośli i lasów, na glebach żyznych, torfiastych, niekiedy murszejących. Odnotowywany jest głównie w fitocenozach łągowych ze związku *Alno-Ulmion* i szuwarach wielkoturzycowych z *Magnocari-cion* (Zarzycki i in. 2002), a w warunkach Pojezierza Kaszubskiego również w kadłubowych płatach łąk zmiennowilgotnych z rzędu *Molinietalia* (S. Nowakowski, I. Majewska, mat. niepubl.). Ze względu na znane już w starożytności

TUKAŁŁO P., NOWAKOWSKI S. 2010. Nowe stanowisko *Polemonium coeruleum* L. (Polemoniaceae) na Pojezierzu Kaszubskim. – Acta Bot. Cassub. 7-9: 231-234.

cenne właściwości lecznicze, jak i efektowny wygląd oraz łatwość hodowli, wielosił błękitny uprawiany jest na potrzeby przemysłu farmaceutycznego oraz jako roślina ozdobna (Cieciński 2000).

Polemonium coeruleum jest w Polsce objęty ścisłą ochroną gatunkową od 1983 roku (Rozporządzenie... 1983, por. Rozporządzenie...2004). Zarówno w skali kraju (Rutkowski 2001), jak i na terenie Pomorza Gdańskiego (Markowski, Buliński 2004) oraz Zachodniego (Żukowski, Jackowiak 1995) ma status gatunku narażonego na wyginięcie (VU). Jako główną przyczynę zanikania jego stanowisk podaje się nadmierne odwodnienia i zalesienia (Rutkowski 2001). Niemniej w ostatniej wersji czerwonej listy roślin naczyniowych Polski (Zarzycki, Szelaąg 2006) wielosił błękitny nie został już uwzględniony. Może to wynikać z faktu odkrycia w ostatnich latach nowych i licznych stanowisk tego gatunku (por. Zych, Werblan-Jakubiec 2004).

Nowe stanowisko *Polemonium coeruleum* odnaleziono w lipcu 2009 roku na południowo-zachodnim krańcu rynny kczewsko-tuchomskiej, u jej wylotu do doliny Trzech Rzek, około 0,5 km w kierunku południowo-wschodnim od centrum wsi Kczewo (ryc. 1), gmina Przodkowo, kwadrat ATPOL CA88b. Najbliższe

Ryc. 1. Lokalizacja stanowiska *Polemonium coeruleum* L.

1 – skupienia wielosiłu błękitnego, 2 – zasięg kompleksu łąk wraz z schematyczną siatką rowów melioracyjnych, 3 – obszary zalesione, 4 – zbiorniki wodne, 5 – zabudowa wsi Kczewo, 6 – drogi

Fig. 1. A new locality of *Polemonium coeruleum* L.

1 – aggregations of *Polemonium coeruleum* L., 2 – wet meadows complex with schematic drainage system, 3 – forested areas, 4 – water reservoirs, 5 – housing of Kczewo village, 6 – roads

znane z literatury stanowisko *Polemonium coeruleum* podawane było z miejscowości Młynek (niem. *Mehlken*) (Abromeit i in. 1890-1940), położonej w odległości około 1,5 km w kierunku południowo-zachodnim od Kczewa. Jego współczesne istnienie wymaga jednak potwierdzenia w terenie.

Dno rynny przy wsi Kczewo zajęte jest przez częściowo użytkowany gospodarczo kompleks wilgotnych łąk ze związku *Filipendulion*, który w przeważającej części omawianego obszaru stanowi pospolity na całym niżu zespół *Valeriano-Filipenduletum*. Lokalnie obserwowano też jego płaty zdominowane przez liczną populację *Galeopsis speciosa* oraz niemal jednogatunkowe agregacje *Carex acutiformis* i *C. gracilis*. Wyjątkowo, w miejscach silniej użytkowanych, obserwowano niewielkie powierzchniowo, mocno zubożałe fitocenozy kadłubowe, silnie nawiązujące do *Junco-Molinietum* i *Scirpetum sylvatici*.

Na obszarze kompleksu wilgotnych łąk populacja wielosiłu błękitnego występuje w postaci dwóch skupień, zlokalizowanych w jego centralnej i południowej części, u podnóża zbocza doliny, wyłącznie w dobrze wykształconych płatach zespołu *Valeriano-Filipenduletum*. Całkowita liczebność populacji szacowana jest na około 130-160 kwitnących (wyłącznie w formie typowej o niebieskofioletowych kwiatach) i owocujących okazów o wysokiej zdrowotności, przy czym liczniej obserwowano wielosił w południowej części kompleksu (ok. 90-110 osobników generatywnych, podczas gdy w środkowej zaledwie 40-50; osobników płonnych nie liczono). Warta odnotowania jest także obecność trzech okazałych egzemplarzy *Daphne mezereum* L. na niewielkim mineralnym wyniesieniu w pobliżu skupienia wielosiłu w centralnej części kompleksu.

Potencjalnym zagrożeniem dla istnienia stanowiska jest nadmierna ingerencja w stosunki wodne. W trakcie wizytacji stanowiska, w południowej części kompleksu łąk natrafiono na ślady niedawno wykonanej konserwacji rowów melioracyjnych, w tym rowu opaskowego u podnóża zbocza doliny. W skrajnych przypadkach zmierzona głębokość wykopanych rowów dochodziła do blisko 2 m. Melioracji odwadniającej towarzyszyło zasypywanie kwitnących okazów wielosiłu murszejącym urobkiem z dna pogłębianych rowów. Intensywne osuszanie, a przede wszystkim odcięcie tej części stanowiska od zasilania wodą z licznych wysięków u podnóża zbocza, może w przyszłości doprowadzić do jego znacznego ograniczenia lub nawet zaniknięcia.

Literatura

- ABROMEIT J., NEUHOF W., STEFFEN H. 1898-1940. Flora von Ost- und Westpreussen. Kommissionsverlag Gräfe und Unzer, Berlin-Königsberg, 1248 ss.
- CIECIŃSKI J. 2000. Ginąca roślina – Wojna o wielosił. – *Aura* 8.
- MARKOWSKI R., BULIŃSKI M. 2004. Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Gdańskiego. Endangered and threatened vascular plants of gdańskie Pomerania. – *Act. Bot. Cassub.*, Monogr 1: 1-75.

- Rozporządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 30 kwietnia 1983 roku w sprawie wprowadzenia ochrony gatunkowej roślin. – Dz. U. Nr 27 poz. 134.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną. – Dz. U. Nr 168 poz. 1764.
- RUTKOWSKI L. 2001. *Polemonium coeruleum* L. – Wielosił błękitny – W: KAŹMIERCZAKOWA R., ZARZYCKI K. (red.), Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny naczyniowe. Wyd. 2. Instytut Botaniki im. W. Szafera i Instytut Ochrony Przyrody, PAN, Kraków. s. 310-311.
- ZAJĄC A., ZAJĄC M. (red.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków. xiii + 714 ss.
- ZARZYCKI K., TRZCIŃSKA-TACIK H., RÓŻAŃSKI W., SZELAĞ Z., WOŁEK J., KORZENIAK U. 2002. Ecological indicator values of vascular plants of Poland. Ekologiczne liczby wskaźnikowe roślin naczyniowych Polski. – W: MIREK Z. (red.), Biodiversity of Poland. Różnorodność biologiczna Polski. Instytut Botaniki im. W. Szafera, PAN, Kraków. 163 ss.
- ZARZYCKI K., SZELAĞ Z. 2006. Red list of vascular plants in Poland. – W: MIREK Z., ZARZYCKI K., WOJEWODA W., SZELAĞ Z. (red.). Red list of plants and fungi in Poland. Instytut Botaniki im. W. Szafera, PAN, Kraków, s. 9-20.
- ZYCH M., WERBLAN-JAKBUBIEC H. 2004. Nowe, liczne stanowisko *Polemonium coeruleum* (Polemoniaceae) na Mazowszu. – *Fragm. Flor. Geobot. Pol.* 11(2): 400-402.
- ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. 1995. Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce. – W: ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. (red.), Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski. – *Pr. Zakł. Taks. Rośl. UAM.* 3: 9-96. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.